

אלדד ומידד

וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֱלֹדָד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִיָּדָד וַתֵּחַן עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בִּפְתָבִים וְלֹא יָצְאוּ
הָאֶהָלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: וַיֵּרָץ הַנֶּעַר וַיִּגְדַּל לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֱלֹדָד וּמִיָּדָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה: (במדבר יא כו-כז).¹

מסכת סנהדרין דף יז עמוד א

תנו רבנן: ² "וישארו שני אנשים במחנה" (במדבר יא כו), יש אומרים בקלפי נשתיירו. שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה: "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" אמר משה: כיצד אעשה? אברור ששה מכל שבט ושבט - נמצאו שנים יתירים. אברור חמישה חמישה מכל שבט ושבט - נמצאו עשרה חסרים. אברור ששה משבט זה וחמישה משבט זה - הריני מטיל קנאה בין השבטים. מה עשה? בירר שישה שישה, והביא שבעים ושנים פיתקין. על שבעים כתב "זקן" ושנים הניח חלק. בללן ונתנן בקלפי. אמר להם: בואו וטלו פתקיים! כל מי שעלה בידו "זקן" אמר: כבר קידשך שמים. מי שעלה בידו חלק - אמר: המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך? ³ רבי שמעון אומר: במחנה נשתיירו. ⁴ בשעה שאמר לו הקב"ה למשה: אספה לי שבעים איש, אמרו אלדד ומידד: אין אנו ראויין לאותה גדולה. ⁵ אמר הקב"ה: הואיל ומיעטתם עצמכם - הריני מוסיף גדולה על גדולתכם. ומה גדולה הוסיף להם? - שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו, והם נתנבאו ולא פסקו. ⁶ ומה נבואה נתנבאו? אמרו: משה מת, יהושע מכניס את ישראל לארץ. אבא חנין אומר משום רבי אליעזר: על עסקי שליו הן מתנבאים, עלי שליו, עלי שליו! רב נחמן אמר: על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין. ⁷

¹ פרשת אלדד ומידד היא חלק מהסיפור הרחב יותר של מינוי שבעים הזקנים (הסנהדרין הראשון בעם ישראל) שבא בעקבות חטא המתאוים ודברי משה שם: "לא אוכל אֲנִי לְבַדִּי לְשִׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מִמֶּנִּי". תשובת הקב"ה היא: "אֲסַפֶּה לִּי שְׁבַעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעֵת כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵי וְלִקְחֵת אֹתָם אֶל אֶהָל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ: וַיְרִדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאֶצְלַתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנִשְׁאָו אִתְּךָ בְּמִשְׁאֵ הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אֶתָּה לְבַדְּךָ". ואכן כך קורה, ככתוב: "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֶת דְּבָרֵי ה' וַיֹּאסֶף שְׁבַעִים אִישׁ מִזְקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֶהָל: וַיֵּרֶד ה' בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וַיִּתֵּן עַל שְׁבַעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְנוּחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ". על עניין זה כבר הרחבנו בדברינו [קול אחד וקולות רבים](#) בפרשה זו והפעם נידרש לספח חשוב של פרשת מינוי הזקנים - אלדד ומידד המתנבאים.

² "תנו רבנן" זה הוא, כך נראה, ספרי במדבר פרשת בהעלותך פיסקא זה.

³ באופן דומה מביאה הגמרא שם את אופן פדיון הבכורות ע"י הלויים שהיו חסרים 273: "... מה עשה? הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין, וכתב עליהן בן לוי, ועל שלשה ושבעים ומאתים כתב עליהן חמשה שקלים, בללן ונתנן בקלפי. אמר להן: טלו פתקיים. מי שעלה בידו בן לוי - אמר לו: כבר פדאך בן לוי. מי שעלה בידו חמשת שקלים, אמר לו: תן פדיוןך וצא". (בעניין פדיון הלויים, ראה רש"י במדבר ג מו-ג, לט, שבעצם היו מספיק לויים לפדות את כל הבכורות, אלא שחלק מהלויים היו בעצמם בכורות ולפיכך לא יכלו לפדות בכור ישראל. אבל בירושלמי ובעקבותיו כנראה בתנחומא ובמדבר רבה, לא נחה דעתם מאופן הגרלה זה והם מציינים שזו שיטת ר' יהודה. ר' נחמיה טוען כנגדו ומציע שיטה אחרת. ראה ירושלמי סנהדרין א ד: "... הוא רבי יודה. ורבי נחמיה מתיב: תנייא לחברייא: אילו כתבתני זקן סלקת. אלא כך עשה, וטל שבעים ושנים פיתקין וכתב עליהן זקן ושנים חלקין והטילן לקלפי. אמר להן: בואו וטלו פיתקיים. מי שעלה בידו זקן אמר לו: כבר מינוך מן השמים. ומי שעלה בידו חלק היה אומר לו: ומה אעשה ומן השמים הוא". ובמדרש תנחומא (בובר) פרשת בהעלותך סימן כב מסתבך הדבר עוד יותר: "אמר לו ר' נחמיה: עדיין היא מחלוקת, שהיה יכול לומר לו איכן פיתק שכתב בו זקן? אילו היה שם היה עולה בידו. אלא היאך עשה להם? אמר ר' נחמיה: נטל שבעים ושנים פתקים וכתב בהן זקן, ועוד שבעים ושנים פתקים חלקים, וטרפן ונתנן בקלפי, אמר להם בואו וטלו פתקיים, אם עלה בידו פתק שכתב בו זקן, היה יודע שנתמנה זקן, ואם עלה בידו חלק היה יודע שלא נתמנה". וכבר שואלת הגמרא בירושלמי שאם כן יכול היה להיות שכולם יקבלו פתק זקן! (משה עצמו איננו מן המניין ומשלים לשבעים ואחד של הסנהדרין). ועונה: מעשה ניסים היה. אז אם אלה הצעות החלופיות, מוטב שיטתו של ר' יהודה שאולי איננה לגמרי מדויקת אבל סבירה (יכול גם לצאת לראשון חלק ואז השני בוודאי לא יתלונן). ואכן כך הוא בפשטות בספרי הנ"ל ובספרי זוטא, בלי שיטת ר' נחמיה.

⁴ חזרנו אל אלדד ומידד שהם הנושא שלנו הפעם.

⁵ תנא קמא, בתחילת הדרשה, קובע שאלדד ומידד "בקלפי נשתיירו". היינו שעלה בידם פתק "חלק" וקבלו זאת באהבה ובלי טרונגה ובשל כך זכו לכל הגדולה, אבל ר' שמעון אומר שאלדד ומידד פרשו בכלל מהמרוץ ונשארו במחנה ולא באו להגרלה. אולי הם ראו את התסבוכת של הטלת הקלפי ופתרו למשה את הבעיה. ואולי לשיטת ר' שמעון לא נערכה בסופו של דבר הגרלה.

⁶ ראה המשך הגמרא שם שהיא מנסה למצוא את ההבדל בין נבואת שאר הזקנים שפסקה ובין נבואת אלדד ומידד, מהפסוק: "ויתנבאו ולא יספו", במובן שנבואת כל שאר הזקנים פסקה. אך דעה זו נדחית מהפסוק במעמד הר סיני, דברים ה יט: "קול גדול ולא יסף" שפשיטא לגמרא: "דלא פסק הוא!". ראה תרגום אונקלוס לפסוק בדברים: "קול גדול ולא יסף - קל רב ולא פסיק". לא יסף - לא הפסיק. ראה גם רש"י בראשית לח כו לגבי יהודה ותמר: "ולא יסף עוד לדעתה" שמביא את הדעה שיהודה לא הפסיק מלקיים עם תמר יחסי אישות, בהסתמך על "ולא יסף" בפרשתנו. בסופו של דבר, מסכמת הגמרא בסנהדרין שם שההבדל הוא בין "ויתנבאו" שהוא בלשון עבר ובין "מתנבאים - עדיין מתנבאים והולכים".

⁷ מסיימת שם הגמרא שאם אכן נבאו אלדד ומידד על כך שמשה מת ויהושע מכניס את בני ישראל לארץ, מובן מדוע הנער (גרשום, בנו של משה כפי שנראה) אומר: "אדוני משה כלאם", אבל אם הנבואות היו על עניינים אחרים: השלו וגוג ומגוג, מדוע זה מבקש יהושע לכלוא אותם? אלא, מסבירה שם הגמרא, שאין זה דרך ארץ שניבא צעיר יתנבא בפני נביא גדול כמשה, שזה "כתלמיד המורה הלכה לפני רבו". כך או כך, משה מוחל על כבודו אומר: "מי יתן כל עם ה' נביאים". הוא משה שבעקבות אמירתו כמה פסוקים קודם לכן: "לא אוכל אֲנִי לְבַדִּי לְשִׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מִמֶּנִּי" באה פרשת מינוי הזקנים ונבואת אלדד ומידד. ראה דברינו [חילופי דורות ומשמרות](#) בפרשת פנחס, שם הצבענו על האירוע בפרשתנו כחוליה ראשונה בתהליך העברת ההנהגה לדור המנהיגים הבא.

מאי "קְלָאִים"?⁸ - אמר ליה: הטל עליהן צרכי ציבור, והן כלין מאיליהן.⁹

רש"י במדבר יא כו

וישאר שני אנשים - מאותן שנבחרו. אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו: והמה בכתובים - במבוררים שבהם לסנהדרין.¹⁰

מסכת ראש השנה דף כה עמוד א

"בא לו אצל רבי דוסא בן הורכנס וכו'".¹¹ תנו רבנן: למה לא נתפרשו שמותם של זקנים הללו - שלא יאמר אדם: פלוני כמשה ואהרן? פלוני כנדב ואביהוא? פלוני כאלדד ומידד? ואומר: "ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן" (שמואל א יב ו). ואומר: "וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל" (שם יג) - ירובעל - זה גדעון, ולמה נקרא שמו ירובעל - שעשה מריבה עם הבעל, בדן זה שמשון, ולמה נקרא שמו בדן - דאתי מדן, יפתח - כמשמעו.¹²

ירושלמי מסכת סנהדרין פרק א הלכה ב

מעשה ברבן גמליאל שאמר יקרונן שבעה זקנים לעלייה ונכנסו שמונה.¹³ אמר: מי הוא שנכנס שלא ברשות? עמד שמואל הקטן על רגליו ואמר: אני עליתי שלא ברשות. הלכה נצרכה לי ונכנסתי לשאול עליה. אמר לו רבן גמליאל: ומה אלדד ומידד שכל ישראל יודעים שאילו הן שנים, אמרתי שאתה אחד מהן.¹⁴

⁸ זו עצתו של יהושע מה לעשות עם אלדד ומידד: "וַיֵּצֵא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחַרְיוֹ וַיֹּאמֶר אֲדָנִי מֹשֶׁה קְלָאִים".
⁹ תפקיד ציבורי הוא מעין כיליון או בית כלא (במהלך התפקיד, ולעתים, כמו בימינו, גם בסופו ובכלא ממש). וכלשון הגמרא הוריות י א: "כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם". וכבר נגענו מעט בנושא זה בדברינו [האוכל מן הקור לוקה מן הקורה](#) בפרשת תזריע ובדברינו [או נצחת או נצחתי](#) בפרשת יתרו ושם הבאנו גם דעות אחרות. כאן מעניין שיהושע הוא זה שמציע למשה שיטיל על אלדד ומידד צרכי ציבור בידיעה שמשרה ציבורית מכלה את בעליה! מה יאמר יהושע על עצמו?

¹⁰ ראה גם פירוש אבן עזרא שאומר מילה אחת: "והמה בכתובים - בתחילה". לפי רש"י, אלדד ומידד לא רק נבחרו בין שבעים ושניים המועמדים, אלא ששם גם נכתב על הפתקים (כך בפירוש עולה מפירוש חזקוני שבד"כ הולך בעקבות רש"י ומרחיב) והם התחילו בתהליך ההגדרה כמתואר בגמרא לעיל. אך רגע לפני ההגדרה הם פרשו מהמרוץ ואמרו: אין אנו ראויין לאותה גדולה וחזרו למחנה ושם התנבאו (לא ביחד עם כולם וכמו משה שכל פעם שנועד עם הקב"ה יצא אל מחוץ למחנה, שמות לג). רבים ממפרשי רש"י מציינים שהוא מפרש כשיטת ר' שמעון, אך לנו נראה שהוא יוצר כאן שיטה משולבת, בעיקר בהשפעת הפסוק: "והמה בכתובים". וראיתי ושמעתי שיטה שלפיה הם עלו בגורל ויצא להם "זקן" והם וויתרו עליו. אפשר שזו בעצם שיטת רש"י שאומר: "במבוררים שבהם לסנהדרין" ואולי גם "מאותן שנבחרו". וכל אחד יוסיף לקח ודרשה בעניין זה כרוחו הטובה עליו ומי יתן כל עם ה' דרשנים.

¹¹ הגמרא מפרשת את המשנה בראש השנה ב ט, המתארת את מחלוקת ר' יהושע ורבן גמליאל בקביעת החודש אשר השפיעה על מועד יום הכיפורים. רבן גמליאל גוזר על ר' יהושע לבוא אליו במקלו ובמעותיו ביום הכיפורים שחל לפי חשבוננו (שהיה יום אחד אחרי זה של רבן גמליאל) ור' יהושע הולך להתייעץ עם ר' עקיבא ועם ר' דוסא בן הורכנס: "בא לו אצל רבי דוסא בן הורכנס, אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו. שנאמר: ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל (שמות כד ט). ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים? אלא ללמד שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה". אלדד ומידד הם היוצאים מהכלל.

¹² הדרשה הראשונה קובעת שהסיבה שלא הוזכרו שמות הזקנים (אלה שבמעמד הר סיני - במשנה, וכעת בדרשת הגמרא גם אלה שבמינוי הזקנים בפרשתנו) היא על מנת שאדם לא יזלזל בזקנים ובמנהיגים שבדורו ויאמר: מי אלה? מה הם בהשוואה לגדולים של הדורות הקודמים? מדוע שאציית להם? ואלדד ומידד הם מהיוצאים מהכלל שהתפרש שם. משם ממשיכה הגמרא לדרשה ברוח דומה במוטיב הידוע של "יפתח בדורו כשמואל בדורו". האלטרנטיבה לאי הזכרת שמות המנהיגים (שהרי אי אפשר שלא להזכירם כלל) היא להזכיר את שמות הקיצוניים, מנהיגים גדולים וקטנים, ומכאן אתה למד לכבד את זה שבדורך. ראה מוטיב זה באריכות בקהלת רבה א ד. ובתוספתא ראש השנה פרק א הלכה יח: "למה לא סיפר שמותן של צדיקים? שלא יהא כל אחד ואחד אומר הריני בא להקיש את ר' פלוני לאלדד ומידד הריני מקיש את ר' פלוני לנדב ואביהוא. וכן הוא אומר: ה' אשר עשה את משה ואת אהרן. ואומר: וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל. ירובעל זה גדעון, בדן זה שמשון, יפתח כמשמעו. ואומר: משה ואהרן כבהניו וגו' שקל הכתוב שלושה קלי עולם בין שלושה גדולי עולם. ללמדך, שבית דינו של ירובעל גדול לפני המקום כבית דינו של משה. ובית דינו של יפתח גדול לפני המקום כבית דינו של שמואל. להודיעך שכל מי שנתמנה פרנס על הצבור אפילו קל שבקלים שקול כאביר שבאבירים. וכן הוא אומר: וזאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו' - אין לך אלא שופט שבדורך".

¹³ יקראו לי שבעה זקנים לעיבור השנה וכשנכנס רבן גמליאל מצא שם שמונה.

¹⁴ רבן גמליאל חולק כבוד ושבח לשמואל הקטן ומשווה אותו לאלדד ומידד שמיעטו עצמם ולפיכך זכו שלא פסקה מהם רוח הנבואה (רוח הקודש), גם אם לא היו חברים רשמית בסנהדרין. כל אחד מכיר בגדולתם ויודע שהם בעצם החכמים שבחבורה. וכך גם שמואל הקטן כאן בהתכנסות לעיבור השנה. אלדד ומידד ושמואל הקטן ("למה נקרא שמו קטן מפני שהקטין את עצמו") מסמלים את תלמידי החכמים שמחוץ לקוורום הרשמי שבהם תנחו החכמה האמיתית. לגבי שמואל הקטן, ראה תוספתא סוטה יג ד: "שוב פעם אחת היו יושבין ביבנה ושמעו בת קול אומרת יש כאן אדם שראוי לרוח הקודש אלא שאין הדור זכיי ונתנו עיניהם בשמואל הקטן. בשעת מיתתו מה היו אומרים: הא עניו הא חסיד תלמידו של הלל הזקן". ולגבי הסיפור של עיבור השנה ראה מסכת שמחות פרק ח הלכה ז שהוא כנראה שיבוש של הירושלמי (ובמספר נוסחים הושמט או מודפס בין סוגריים): "וכשנכנס רבן גמליאל הזקן לעבר את השנה, אמר יכנסו שבעה זקנים, ונכנסו שמונה. וכשנכנס רבן גמליאל הזקן מצא שמונה, אמר: מי הוא שעלה שלא ברשות? עמד שמואל הקטן על רגליו ואמר לו: רבי נכנסתי לשאול הלכה. אמר לו ומה לך, אלדד ומידד שכל ישראל יודעין שאילו אמרתי שלא יכנסו אלא שנים שהיית אחד מהם". אך בנוסח הבבלי, סנהדרין דף יא עמוד א, מופיע כל הסיפור בלי אלדד ומידד: "מעשה ברבן גמליאל שאמר: השכימו לי שבעה לעלייה, השכים ומצא שמונה. אמר: מי הוא שעלה שלא ברשות? ירד! עמד שמואל הקטן

במדבר רבה פרשת בהעלותך פרשה טו סימן יט¹⁵

... ועל שמיעטו עצמן נמצאו יתרים על הזקנים חמישה דברים: הזקנים לא נתנבאו אלא למחר, שנאמר: "ואל העם תאמר התקדשו למחר" (במדבר יא יח). אבל אלו נתנבאו על מה שעתיד בסוף ארבעים שנה...¹⁶ הזקנים לא נכנסו לארץ, אבל אלדד ומידד נכנסו. אלדד – זה אלידד בן כסלון ומידד זה קמואל בן שפטן.¹⁷ הזקנים לא נתפרשו שמותן ואלו נתפרשו שמותם.¹⁸ הזקנים נפסקה נבואתם ואלה לא פסקה נבואתם... הזקנים הייתה נבואתם משל משה, שנאמר: "ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם" (במדבר יא יז), אבל אלו הייתה רוח נבואתם מן הקב"ה, שנאמר: "ותנת עליהם הרוח... ויתנבאו במחנה" (שם כו).¹⁹

מדרש תנחומא פרשת צו סימן יג

ולמה אמר תחלה מרים ואח"כ אהרן? אלא שהיא פתחה בדבר תחילה, ולפיכך הקדימה הכתוב. ומה אמרו: "הרק אך במשה דבר ה' – כלומר במשה דבר ה' לבדו שפירש מאשתו, הלא גם בנו דבר כמו כן דבר עמנו ולא פירשנו מדרך ארץ! ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה? רבי נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה כשאמרו למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה וכיון ששמעה צפורה אמרה או להם לנשותיהם של אלו.²⁰

פירוש דעת זקנים מבעלי התוספות במדבר יא כז

"וידג למשה" – אלדד ומידד אחי משה היו. כי כשנתנה תורה ונאסרו על העריות פרשו כולם, שנאמר: "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" ודרשינן על עסקי משפחותיו.²¹ וגם עמרם אבי משה פירש מיוכבד שהיתה

ואמר: אני הוא שעליתי שלא ברשות, ולא לעבר השנה עליתי, אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי. אמר לו: שב בני, שב. ראויות כל השנים כולן להתעבר על ידך, אלא אמרו חכמים: אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה. ולא שמואל הקטן הוה, אלא איניש אחרינא, ומחמת כיסופא הוא דעבד". היינו שבעצם שמואל הקטן כן היה בין השבעה שהוזמנו ו"התנדב" לצאת כדי לא לבייש מישהו אחר.

¹⁵ במדרש זה מובאת באריכות שיטת ההגדרה של ר' יהודה מול שיטת ר' נחמיה (הערה 2 לעיל) ואנחנו נמשיך הלאה.

¹⁶ בקטע שהשמטנו חוזר המדרש על נבואת "משה מת ויהושע מכניס" וכן נבואת גוג ומגוג, בלי נבואת השלום, כמפורט בגמרא סנהדרין בה פתחנו. ושם גם מגלה לנו המדרש מי הוא הנער שרץ וסיפר למשה שאלדד ומידד מתנבאים במחנה: "מי היה? זה גרשום בן משה". אותו גרשום שנעלם לנו מתחילת (אמצע) ספר שמות וחז"ל מוצאים את צאצאיו בפרשת פסל מיכה!

¹⁷ מהנשיאים שהנחילו את הארץ, ככתוב בסוף ספר במדבר, פרק לד פרשת מסעי: "לְמִטָּה בְּנֵי־מִן אֱלִידָד בֶּן־כָּסְלוֹן ... וְלְמִטָּה בְּנֵי אֶפְרַיִם נְשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שֹׁפְטָן". ואגב אורחא למדנו שהם היו משבט בנימין ומשבט אפרים. וכבר עמדו על כך המדרשים שלפיכך לא רק כלב בן יפונה ויהושע בן נון שרדו מדור המדבר (ולפי שיטות מסוימות כל שבט לוי), אלא גם יחידי סגולה משבטים אחרים. זאת ועוד, במקום אחר במדרש מדבר רבה, פרשה ג סימן ג זה למדנו שהם האריכו ימים עד תקופת השופטים: "וכשם שעמדו בימי משה כך בא"י בימי יהושע. היו מלמדים ישראל שיעבדו להקב"ה שנא' (יהושע כד) ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וגו'. מי היו הזקנים הללו? ר' יהודה הלוי בשם רבותינו אמר: אלו היו בני לוי. רבי ברכיה ב"ר חלבו בשם אבא סמוקיד: אלדד ומידד היו - נמצאת אומר שהאריכו ימים אחר יהושע".

¹⁸ גילוי השם הוא איפוא דבר חיובי ושלא כמדרשים שהבאנו לעיל. עוד בנושא זה מצאנו בילקוט שמעוני בפרשתנו, תורה רמז תשל, שמונה אחד לאחד את שמות כל הזקנים שמינה משה, ואפילו בשתי שיטות שונות ואף מעיד מפי מי שמע זאת: "משבט ראובן העמיד חנוך כרמי פלוא אליאב נמואל זכור, משבט שמעון ימין יכין וצחר ואהד ושאלו ונמרי משבט לוי עמרי חנניה נתנאל יעא בן סתרי ומשה על גביהן... משבט אשר אשור ושלומי שמואל שלום שכניהו אחיהו הרי שבעים ואחד זקנים. וכתבנו זאת מפי רב שמואל אחי של פנחס ומרים זכור לטוב ולמד אותם בתרבוץ מוצא ורבנא חנינאי כהנא ראש ישיבה וגאון". ויש לעיין מה מקור מדרש זה המונה אחד לאחד את שמות הזקנים, חברי סנהדרין הראשונה בעם ישראל.

¹⁹ ואם תחשוש שמא חיסרו הזקנים משהו מכוחו של משה, ממשיך שם המדרש ואומר: ואם תאמר: הזקנים שהיתה נבואתן משל משה, שמא חסר משה מנבואתו כלום? לאו! למה הדבר דומה? לנר שהיה דולק והדליקו ממנה כמה נרות ואור דליקתו לא חסר. אף כאן, משה משלו לא חסר כלום, שנאמר (דברים לד) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה". וכן הוא במדרש במדבר רבה יג ג: "שניהם מלאים סולת בלולה בשמן למנחה, שהוא והם כולם נתמלאו רוח הקדש והם נתמלאו רוח הקדש מרוחו של משה ומשה לא חסר כלום. כאדם שמדליק נר מנר הנר דולק וחבירו אינו חסר. כאדם שמריח באתרוג הוא נהנה והאתרוג אינו חסר כלום". ראה דברינו [חדשים גם ישנים](#) בשיר השירים.

²⁰ מפרשת אלדד ומידד ומינוי הזקנים לסוף הפרשה, לפרשת מרים. ראה תמצית המדרש ברש"י במדבר יב א: "ותדבר מרים ואהרן - היא פתחה בדבר תחילה, לפיכך הקדימה הכתוב תחילה. ומנין היתה יודעת מרים שפרש משה מן האשה? רבי נתן אומר, מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה. כיון ששמעה צפורה, אמרה או לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני". וראה עוד אוצר המדרשים (אייזנשטיין) השכם עמוד 143: "כששרתה רוח הקדש על אלדד ומידד היו הכל שמחים, אמרה לה צפורה: מה עסקן של נרות הללו דולקין? אמרה זה הענן (רוח"ק). אמרה מרים: אשרי בניהם של אלו ואשרי נשותיהם! אמרה לה צפורה: אשרי בניהם ואוי לנשותיהם". מרים הוציאה דיבת אלדד ומידד, לא רק דיבת משה. מה עניין מרים אצל אלדד ומידד? רק רכילותה של ציפורה גיסתה?

²¹ ראה ספרי במדבר פיסקא צ בפרשתנו: "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו. היה רבי נהוראי אומר: מלמד שהיו ישראל מצטערים בשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות ומלמד שהיה אדם נושא את אחותו ואביו ואחות אמו ובשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות היו מצטערים". ובירושלמי תענית וכן במקורות רבים משמע שבתחילה נאסרו להם רק שש קרבות מהרגה הקרובה ביותר (שלוש נזכרים בספרי) ואח"כ בפרשת העריות באחרי מות וקדושים הורחבה הרשימה. עכ"פ, דודה נאסרה ועמרם נשא את יוכבד דודתו. ובדברינו [כולנו גרים](#) לחג השבועות ראינו שאדרבא, כיוון שכולם התגיירו, כולם נחשבים כקטנים שנולדו ולפיכך יכול היה עמרם להמשיך לחיות חיי אישות עם יוכבד.

אשתו ונשא אשה אחרת והוליד ממנה אלדד ומידד.²² אלדד - אל דוד, מידד - מי דוד, כלומר חלוף דוד. ומצאתי קונטרס מרי' עמרם מרי' הלל שהיה מארץ ישראל: אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם.²³

משנת רבי אליעזר פרשה י עמוד 183

גדולה היא הענווה, שבה נתגדל משה רבינו, שנאמר: והאיש משה ענו מאד מכל האדם. מה תלמוד לומר: מכל האדם? אלו בני אדם עשויין שלש כתות. מהן בגדולת שמים, ומהן בגדולת המלכות, ומהן הדיוטות. ומשה רבינו ראה עצמו בשלושתן, ובשלושתן היה ענו. בתחילה היה בגדולת המלכות, שהיה כבן בתו שלפרעה, ולא הניח ענוותנותו, שנאמר: "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם"²⁴... אף כשהיה במדין, בורח כהדיוט, לא הניח ענוותנותו. ראה בנות יתרו מצטערות, ולא נתגאה מלעמוד ולדלות להן... אף כשהיה בגדולת שמים, לא הניח ענוותנותו... אלא כך אמר: בזמן שהציבור בצער, אף אני אהא עמהן בצער. לא נתגאה לומר כמלך אני. אלא אפילו בשעת מחלוקת כתוב בו: "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם". לא נתגאה לומר: אלו חולקים על הקב"ה, ואני הולך אחריהן?! אלא כל דבריו היו ענווה.

וכן את מוצא כשנתנבאו אלדד ומידד, מה יהושע אומר: "ויען יהושע בן נון משרת משה מבחריו, אדני משה כלאם". אמר: המקנא אתה לי? אמר לו: ומי נותן למחר כל עם ה' נביאים, ואפילו העבדים והשפחות השומרין את המצות, ואתה מבקש שלא יהיה נביא אלא אני?! אני הוא שבקשתי שיהיו השבעים זקנים האלו נביאים, שנאמר: לא אוכל לבדי. ולא עוד, אלא מתחילה הייתי בורח מן השררה, שנאמר: בי אדני שלח נא ביד תשלח.²⁵

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: אם נחזור לשיטת ההגרלה (ראה הערה 2 לעיל), מספר הערות:

1. בשיטת ר' יהודה שהגרילו את כל 72 המועדים יכול להיות מצב שמשבט אחד ייבחרו רק ארבעה ומכל השאר שישה ולא ברור מדוע לא בחר משה חמישה מכל שבט וערך את ההגרלה רק על 10 המקומות האחרונים מתוך 12 (ראה מאירי בעיונים בשטיינזלץ).
2. לא ברור מדוע צריך להגריל את מי שנבחר (זקן) ולא את מי שיוצא (חלק) – שתי הגרלות זהו.
3. בהתייעצות עם סטטיסטיקאים מומחים נראה שבביקורתו של ר' נחמיה על ר' יהודה יש מן האמת. כיצד אנחנו היינו עורכים את ההגרלה? ראשית, היינו מגרילים כאמור את היוצאים (חלק) ולא את הנבחרים (זקן). פשוט וקצר יותר. יש להוציא באופן אקראי ולא-מוטה שני אנשים מתוך 70 או, כפי הערתנו לעיל, 2 מתוך 10 (לאחר שקבלו 5 מכל שבט). כיצד נעשה זאת? נכין שתי סדרות של 72 פתקים שמסומנים מ-1 ועד 72 (או שתי סדרות של 12 פתקים). סדרה אחת נחלק בין הזקנים והשנייה נכניס בתוך כד יפה (קלפי). נקרא לנער שיוצא פתק מהכד. הזקן שמחזיק את המספר המקביל לזה שעלה מהכד – יחזור למחנה. וכן פעם נוספת ובזה תמה ההגרלה (אפשר לעשות זאת גם עם רולטה אבל זה קצת יותר יקר ומסובך וסביר להניח שעצי השיטים הלכו כולם למשכן).

²² קצת לא מסתדר עם הגילאים, כי לפי חשבון זה, אלדד ומידד הם בני קצת פחות משנה ...

²³ כנגד זה ראה תרגום "כתר יונתן" המיוחס ליונתן בן עוזיאל (בתרגום חוזר לעברית, מועתק מפרויקט השו"ת) שאלדד ומידד הם חצי אחים למשה, אהרון ומרים מהאם ולא מהאב: "ונשאר שני אנשים במחנה שמו של אחד אלדד ושמו של השני מידד בניו של אלצפן בן פרנץ שילדה לו יוכבד בת לוי בזמן שגרשה עמרם בעלה ונשאת לו, עד שלא ילדה את משה, ותשרה עליהם רוח נבואה וכו'". ושם גם הנבואות שכבר ראינו בגמרא סנהדרין לעיל: מות משה, מנהיגות יהושע, השלו ומלחמת גוג ומגוג בחלוקה מעניינת בין שניהם. על פרישת עמרם מיוכבד בזמן שעבוד מצרים ראה שמות רבה א יג: "כיון שגזר פרעה ואמר כל הבן הילוד, אמר עמרם ולריק ישראל מולידים, מיד הוציא את יוכבד ופירש עצמו מתשמיש המטה, וגרש את אשתו כשהיא מעוברת מג' חדשים, עמדו כל ישראל וגרשו את נשותיהן, אמרה לו בתו: גזרתך קשה משל פרעה. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה על הזכרים ונקבות. פרעה רשע הוא וגזירתו ספק מתקיימת ספק אינה מתקיימת, אבל אתה צדיק וגזירתך מתקיימת. עמד הוא והחזיר את אשתו עמדו כל ישראל והחזירו נשותיהם". נראה שאירועים לאומיים מתערבבים כאן ב"עסקי משפחה" רציניים בין עמרם וצאצאיו, יוכבד וצאצאיה, משה, אהרון, מרים, ציפורה, אלדד, מידד ומי עוד? מרים מוסתת בעקיפין מאחיה למחצה, שמתנבאים על אחיהם למחצה שסופו לא להיכנס לארץ... נשאר לדולי המים להשמיע דעתם בנדון, אך לא לפני שנפנה למאמרו של א. שניאן: מי אתם אלדד ומידד?, לקראת שבת – קריאות אישיות בפרשת השבוע, עין צורים תשס"ו, עמ' 220-226.

²⁴ ראה דבריני ["יצא אל אחיו וירא בסבלותם"](#) בפרשת שמות.

²⁵ ראה ויקרא רבה א ה על משה שכל הזמן עומד בצד ומעולם לא חשב שהתפקיד הוא לצמיתות ולכל חייו! ראה דבריני ["דעה חסרת מה קנית, דעה קנית מה חסרת"](#) בפרשת ויקרא. והרי לנו מקדמה לנושא החשוב שבפרשתנו שטרם זכינו לכתוב עליו ובעזרת הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה, נזכה לכתוב גם עליו: ענוותנותו של משה (סוף הפרשה).